

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Τοῦ κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Κ. ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑ, δ.ν.

α) Ἡ θέσις τῆς συγχρόνου ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ

Ἡ σημειωθείσα παγκοσμίως εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος ἐπέφερεν, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀνακατατάξεις καὶ ἀλλαγὰς εἰς τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαδραματιζόμενον ὑπὸ διαφόρων ἀτόμων καὶ ομάδων ῥόλον. Ῥόλοι θεωρούμενοι ὡς παραδοσιακοί, σκοποὶ θεωρούμενοι ὡς θεμελιώδεις καὶ ἀρχαί θεωρούμεναι ὡς ἀμετάθετοι ὑπέστησαν, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀδηρίτους ἀναπροσαρμογὰς καὶ ἀναθεωρήσεις. Ἡ διατήρησις ἐν μὲν τῇ συγχρόνῳ κοινωνικῇ ζωῇ ἰδεῶν, ἐν δὲ τῇ κοινωνικῇ δραστηριότητι ἀτόμων καὶ ὀργανωμένων ομάδων ἐπετεύχθη ἐν πολλοῖς χάρις εἰς τὴν ἐπιδειχθείσαν ἰκανότητα ἐπικαίρου συλλήψεως τῶν μηνυμάτων τῆς ἐποχῆς καὶ ἐγκαίρου ἐκσυγχρονισμοῦ αὐτῶν. Ἀντιθέτως, ἕτεραι ἰδέαι ὡς καὶ κοινωνικαὶ δραστηριότητες μὴ δυναθεῖσαι εἰς τὴν δεδομένην στιγμὴν νὰ παρακολουθήσουν τὰ κελεύσματα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν ὠδηγήθησαν, σταδιακῶς, εἰς τὸν μαρasmus καὶ τὴν τελικὴν ἐξαφάνισιν.

Αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχὴς δραστηριότης στηρίζεται, κατὰ κύριον λόγον, εἰς τὴν ἰκανότητα τῆς ἐγκαίρου ἀφομοιώσεως καὶ υἰοθετήσεως τῶν κοινωνικῶν δεδομένων καὶ ἀπαιτήσεων, ἐκάστης ἐποχῆς, ἀντιμέτωπισαν παγκοσμίως τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπροσαρμογῆς τοῦ ῥόλου τῶν. Ἰσως, μάλιστα, εἰς οὐδένα ἕτερον κλάδον τῆς οἰκονομίας ἐπετεύχθη τόσον χαρακτηριστικὴ καὶ ἔντονος ἀλλαγὴ ῥόλου καὶ διαδικασίας ἀσκήσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητος, ὅσον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Ἐπιπλέον, ἡ πραγματοποιηθεῖσα ἀλλαγὴ ὑπῆρξε — με διαφοράς χρόνου, ἐντάσεως, μεθόδων κλπ. — σχεδὸν γενικὴ, ἀνεξαρτήτως ἐπιχειρησιακοῦ μεγέθους καὶ κλάδου ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς τῆς νέας ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως μεγάλως συνετέλεσεν καὶ ἡ μετατροπὴ τῆς διοικητικῆς συνθέσεώς της ἀπὸ οἰκογενειακῆς εἰς τεχνοκρατικὴν. Οἱ τεχνοκράται διοικοῦντες (Managers), προερχόμενοι καὶ οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένας κοινωνικὰς ομά-

δας, είναι περισσότερο ψυχικῶς ἔτοιμοι νά υἰοθετήσουν τὰς νέας συγχρόνους κοινωνικὰς ἀρχὰς καὶ ἐπιταγὰς· εὐρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὰ προοδευτικὰ σχήματα διοικήσεως.

β) Ὁ παράγων ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν

Ἡ βάση τῆς διαμορφώσεως τῆς συγχρόνου κοινωνίας καὶ κυρίως τοῦ τομέως αὐτῆς τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν οἰκονομίαν στηρίζεται ἐπὶ τῆς πρωτεύουσας θέσεως, τὴν ὁποίαν κατέβαλε, κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν, ὁ παράγων ἄνθρωπος. Θέσιν ὄχι ἀπλῶς παραγωγικὴν ἀλλὰ σαφῶς δημιουργικὴν πρὸς νέους ὀρίζοντας, δεδομένου ὅτι σήμερον εἰς τὸν ἄνθρωπον «δεσπόζει τὸ ποιοτικὸν στοιχεῖον τῆς ἐπικτήτου ἰκανότητος» (1).

Ἡ μόρφωσις, καὶ ἰδιαίτερος ἡ μέση — ἀνωτέρα ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον δημιουργικῆς δυνάμεως, ἐβοήθησεν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀξιοποιήσῃ συστηματικῶς τὰς ἰκανότητάς του καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον δυνατὸν βαθμὸν, ἐπ' ὠφελεία τόσον τοῦ ἰδίου, ὅσον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ ἀναγνώρισις εἰς τὸν παράγοντα ἄνθρωπον κυριαρχούσης θέσεως εἰς τὸ κύκλωμα τῆς οἰκονομίας ἔδωσε νέαν κατευθυντήριον γραμμὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν : Αὕτη δὲν εἶναι πλέον αὐτοσκοπὸς ἀλλὰ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκεται ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις. Βαθύτερος στόχος καὶ ἐπιδιωκόμενον ἀπώτερον ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι, δηλαδή, ἡ δι' αὐτῆς ἀνοδος τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών, τῆς κοινωνικῆς εὐμερίας καὶ τοῦ ἐν γένει ἀνθρωπιστικοῦ ἐπιπέδου ζωῆς.

γ) Ὁ σύγχρονος ρόλος τῆς ἐπιχειρήσεως

Ἡ ἐπιχειρήσις, ὡς ἦτο φυσικόν, δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ αὐτὰς τὰς συγχρόνους ἐπιταγὰς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη — ἄλλοτε πρωτοποροῦσα, ἄλλοτε ἀκολουθοῦσα — νὰ τὰς υἰοθετήσῃ. Ὁ βαθμὸς τῆς εἰς ἐκάστην χώραν υἰοθετήσεως τῶν νέων ἀρχῶν ὑπῆρξε συνάρτησις τοῦ βαθμοῦ τοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου, τῆς μορφώσεως, τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων, τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κλπ. συναφῶν στοιχείων.

Σήμερον ἀναγνωρίζεται πλέον πανταχόθεν ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις ἔχει εὐθύναν καὶ καθήκοντα πρὸς :

— Τοὺς ἐργαζομένους τῆς.

— Τὴν κοινωνίαν.

Τὰ καθήκοντα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀλληλοσυγκρουόμενα ἢ διαζευκτικά, ἀλλὰ ἀλληλοσυμπληρούμενα καὶ ἀπαραίτητα (2). Ἡ ἔκτασις ὅμως καὶ τὸ περιεχόμε-

1. Καθ. Σ. Ι. Ἀγαπητίδης, «Ὁ ἀνθρώπινος παράγων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν», περιοδικὸν «Σπουδαί», Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1973.

2. Πρὸ δεκαετίας ἤδη ὁ Ρ.Η. Spaak εἶχε γράψει «Τὸ πρόβλημα σήμερον δὲν εἶναι ποῖος θὰ παραγάγῃ περισσότερα. Τὸ πρόβλημα εἶναι πῶς θὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ παραγόμενος πλοῦτος.

μενον αὐτῶν τῶν καθηκόντων — ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς τοποθετήσεως μέχρι τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν — ἔχουν ἀνάγκην νὰ τύχουν ἐπεξεργασίας, συμπλῆρωσιν πρὸς τὰ ἐθνικὰ δεδομένα καὶ τὰς ἐπικρατούσας εἰς ἐκάστην χώραν ἰδιαιτέρας συνθήκας. Ἡ διέλευσις παρομοίων ἰδεῶν ὑπὸ τοῦ διύλιστηρίου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐκάστης χώρας ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἀπόψεων χρησίμων, θετικῶν, προσγειωμένων καὶ δυναμένων νὰ ἐφαρμοσθοῦν, μετ' ἐπιτυχίας, ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν πλαισίων. Ἄλλως, ἡ ἀπλῆ μεταφορὰ ξένων ἀπόψεων καὶ διδασκαλιῶν εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ μᾶλλον σύγχυσιν καὶ ζημίαν ἐπιφέρει. Ἡ προσπάθειά μάλιστα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτουσιῶν ξένων μεθόδων δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀντιδράσεις, προκαλούσας οὕτω καὶ ἀντίθετα ἐκ τῶν ἐπιδιωκόμενων ἀποτελέσματα.

δ) Ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς ἐργαζομένους

Αἱ πρὸς τοὺς ἐργαζομένους τῆς ὑποχρεώσεις τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν ἐκκινουῦνται πλέον εἰς τὴν τακτικὴν χορήγησιν ἐνὸς μισθοῦ, εἰς τὴν παροχὴν κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ εἰς παρομοίας φύσεως παροχάς (λ.χ. εὐκαιριῶν στεγασεως, ἀσφαλείας ἐργασίας, κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων, προσθέτων ἐπιδομάτων, θῆσεως, πόλεως, πολυετοῦς ὑπηρεσίας κλπ.), αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλῶν ἡδῆ ἐτῶν ἔχουν θεσπισθῆ καὶ ἀναγνωρισθῆ. Σήμερον, εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν χρόνον ἀρχίζει νὰ προβάλλεται τὸ σύνθημα «τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως»⁽³⁾.

Ἡ ἐφαρμογὴ ὁμῶς τῆς ἐννοίας αὐτῆς χρειάζεται προσοχὴν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς. Θεωροῦμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεκτείνεται ἀενάως «ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως», διότι πιθανόν θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγηθῶμεν οὕτως εἰς τὴν παντοειδῆ ἔλλειψιν διοικητικῆς ἐξουσίας, ἢτοι εἰς τὴν διοικητικὴν ἀναρχίαν. Ἄναρχίαν διοικητικὴν, ἢ ὁποῖα δυνατόν νὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔλλειψιν συντονισμοῦ εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ διάθεσιν τῶν προϊόντων, εἰς τὴν ἐν γένει ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Βεβαίως, θὰ μᾶς ἀντεῖπουν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ «τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως» ἀπαιτεῖ ἰσχυρὰν συλλογικὴν ἐκπροσώπησιν καὶ ὀρθὴν συνδικαλιστικὴν ἱεράρχησιν, ἢ ὁποῖα ἀποτρέπει ἐνεργείας ἐλευθεριότητος καὶ δημιουργεῖ υπεύθυνον αἶσθημα συλλογικῆς εὐθύνης, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι οὔτε βέβαιον, οὔτε — πολὺ περισσότερο — ἀπόλυτον. Εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε σχετικὸν καὶ ἔχει ἀπ' εὐθείας σχέσιν μὲ προσωπικὰς καταστάσεις καὶ θέσεις.

Βλ. Δ. τίνος εἶδους κοινωνία θὰ ὀργανωθῆ καὶ ποῖα ἐλπίς θὰ παρασχεθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Βλ. Δ. Κ. Μαγκλιβέρα, Στοιχεῖα Δημοσίων Σχέσεων, Ἀθήναι, 1968, σελ. 46.

3. Βλ. ἄρθρα «Ὁ ρόλος καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιχειρήσιν», περ. Δελτίου Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων, Ἀπρίλιος 1973 - ἐφ. Ἡμερησία, 11.11.1972.

Ο Καθηγητής M. Fogarty⁽⁴⁾ προχωρεί έτι περισσότερο εις την ανάπτυξιν των απαιτήσεων και θεωρεί τον θεσμόν της συμμετοχής των εργαζομένων εις την διοίκησιν της επιχειρήσεως ως έπεκτεινόμενον άκόμη και εις τον έλεγχο της οικονομικής πολιτικής αυτής. Φθάνει, μάλιστα, να υποστηρίξη ότι «Θά ήταν δύσκολο να υποστηρίξη κανείς σήμερα σοβαρά, ότι η συμμετοχή των εργαζομένων στον έλεγχο των επιχειρήσεων είναι ασυμβίβαστη με τα δικαιώματα της ιδιωτικής και άποκεντρωμένης ιδιοκτησίας. Μία από τις αρχαιότερες παραδόσεις του ιδιωτικού τομέα ήταν η κοινοπραξία όπου ο ένας έταϊρος συνείφερε τα κεφάλαιά του κι' ο άλλος την εργασία και τις επαγγελματικές του ικανότητες».

Προσωπικώς θεωρούμεν τας άπόψεις αυτάς ως λίαν προώρους διά την σημερινον έπικρατούσαν εις τον ευρωπαϊκόν χώρον νοοτροπίαν. Θά μς άντιταχθί ότι αναφέρονται ήδη μερικά περιπτώσεις εφαρμογής. Έχομεν όμως και άλλας τόσας άποτυχίας, καθ' όσον οι εργαζόμενοι μς επιχειρήσεως έρχονται και παρέρχονται (άποχωρούν, αλλάζουν εργασία, δημιουργούν ιδικάς των επαγγελματικές άπασχολήσεις κ.ά.), ενώ η επιχειρήσις παραμένει επί γενεάς ολοκλήρους και είναι ίσχυρομένη να προβαίη εις μακροχρονίους συμπληρώσεις του τυχόν άνεπαρκούς κεφαλαίου, εις επενδύσεις διά τό μέλλον, εις μακροχρόνιον προγραμματισμόν βάσει γενικωτέρων εθνικοοικονομικών κριτηρίων κλπ. Ίδίως εις την Ελλάδα—διά να έλθωμεν εις τά καθ' ήμς—εύρισκομένην εις τό στάδιον της βιομηχανικής αναπτύξεως, αι ιδέαι αυται θά ήδύναντο να θεωρηθούν και ως παρακινδυνευμένοι διά την εθνικήν οικονομίαν. Η μεταφύτευσις τοιούτων ιδεών εις οικονομίας ως η ιδική μας δέν είναι ούτε τόσον άπλη, ούτε—ας μς έπιτραπή ο άφορισμός—τόσον έπιθυμητή, προς τό παρόν τουλάχιστον.

Έχομεν τόσα άλλα άκανθώδη προβλήματα να επίλυσωμεν κατά την προσηλ δεκαετίαν εις την χώραν μας, πολλά των οποίων άπτονται και των σχέσεων εργαζομένων—εργοδοτών (λ.χ., εισοδηματική πολιτική, προστασία του εργαζομένου κυρίως εις τας όλοέν αναπτυσσομένης πολυεθνικής εταιρίας, ένημερώσεως επί του συντελουμένου έργου, άναθεωρήσεως νομικών διατάξεων έχουσών σχέσιν με την δρᾶσιν των εργατικών συνδικάτων κλπ.), ώστε θεωρούμεν ως έντελώς άνεδαφικόν και τό να συζητώμεν άκόμη διά την εφαρμογήν πειραματικών ιδεών «καταμερισμού της εξουσίας έντός της επιχειρήσεως».

Έκείνο, τό όποιον προέχει εις την χώραν μας είναι να αναπτύξωμεν—διά της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως, μετεκπαιδεύσεως και έπιμορφώσεως—τό επίπεδον των εργαζομένων μας άποβλέποντες προς την τεχνικήν πρόοδον και την ξένην τεχνολογίαν, να βελτιώσωμεν την κοινωνικήν πρόνοιαν διά της άσκήσεως όρθης κοινωνικής πολιτικής και «να δημιουργήσωμεν ένα υ ψ η λ ο ή θ ο ς ε υ θ υ ν η ς ανάμεσά μας... μιá κοινωνία με βάση τ η ν ά π λ ό τ η τ α τ η ς

4. Είσηγησίς του εις σύσκεψιν της Ε.Ο.Κ., εις Βενετίαν, τό 1972, με θέμα: «Βιομηχανία και Κοινωνία». Βλ. περ. Ε υ ρ ω π α ι κ ή Κοινοτήτης, Οκτώβριος και Νοέμβριος 1972.

ἀνθρωπιᾶς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης...»⁽⁵⁾. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ἡ ἐπιχειρήσις ἔχει εὐθύνην καὶ καθήκον νὰ συντρέξῃ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων ἅτινα διαθέτει, καθοδηγοῦσα καὶ καταευθύνουσα, ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρέαστως, τοὺς ἐργαζομένους τῆς καὶ χρηματοδοτοῦσα τὰς σχετικὰς προσπάθειάς.

Ἐπίσης ἡ ἐλληνικὴ ἐπιχειρήσις ἔχει καθήκον νὰ παράσχη εἰς τὰ στελέχη τῆς ὅλης τὰς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις καὶ διεξόδους εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ καταλάβουν τὰ ἀνώτατα κλιμάκια τῆς ἱεραρχίας τῆς, ἐπ' ὠφελεία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τῆς ἐπιχειρήσεως ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ἡ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀξιοκρατίας, διέξοδος ἀνόδου πρὸς τὰς ἀνωτέρας εἰς ἕκαστον τομέα θέσεις (π.χ. — ὁ ἐργάτης εἰς ἐργοδηγόν, εἰς τομεάρχην — ὁ ὑπάλληλος εἰς προϊθήμενον), πρὸς τὰ ἀνώτατα κλιμάκια (εἰς γενικοὺς διευθυντάς, ἐντεταλμένους συμβούλους κλπ.), ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον δὲν ἀποτελεῖ πλέον ὑποχρέωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τοὺς ἐργαζομένους τῆς, ἀλλὰ μέτρον ἀπαραίτητον δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐντὸς τοῦ κυκλώματος τῆς οἰκονομίας.

Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πρῖσμα ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως, χωρὶς νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὸν ἀέναον «καταμερισμὸν τῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως», ὁ ὁποῖος, καθ' ἡμᾶς, θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐφαρμογὴν ἀνερματίστου πολιτικῆς, ἥτοι τὸ χάος.

ε) Ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν κοινωνίαν

Συνεχῶς καὶ περισσότερον, εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ἀναγκαιότης τῆς συμμετοχῆς τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Εἰς συνέλευσιν τοῦ Συνδέσμου Γάλλων Βιομηχάνων (Patronat) εἰς Μασσαλίαν, ὁ κ. A. Riboud⁽⁶⁾ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναφέρῃ κατὰ τρόπον κατηγορηματικόν: «Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ τὰ στελέχη πρέπει νὰ κρίνονται καὶ νὰ ἐπικρίνονται ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν μετόχων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν οἰκονομικῶν στόχων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ κοινωνικῶν στόχων». Ὁ δὲ κ. E. Sherman Adams⁽⁷⁾ καταλήγει εἰς ἄρθρον του ὅτι «Ὑπάρχει σχεδὸν πλήρης ὁμοφωνία ὅτι στὰ προσεχῆ ἔτη ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρήσις θὰ ἀσχοληθῇ περισσότερο μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα παρ' ὅ,τι σήμερα».

5. Καθ. Ἰω. Ν. Ξηροτόρη, Ἡ βιομηχανικὴ Ἐπανάστασις, Θεσσαλονίκη, 1966, σελ. 37.

6. Πρόεδρος τοῦ B.S.N., τοῦ ὁποῖου αἱ πωλήσεις κατὰ τὸ 1971 ἀνήλθον σχεδὸν εἰς 800 ἑκατ. δολλάρια. Βλ. περ. Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, 15.2.1973.

7. Ἀντιπρόεδρος τῆς Φέρστ Νάσιοναλ Σίτυ Μπάνκ, «Ὁ ρόλος τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως στὴν ἐπίλυση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων», περ. Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος, 21.12.1972.

Πράγματι ή ανάλυσις τής επικρατούσης παγκοσμίως καταστάσεως συνθέτει τήν εικόνα ότι εις όλας σχεδόν τās χώρας, με σχετικήν αναλογίαν απορρέουσαν από τās τοπικάς συνθήκας, αι επιχειρήσεις ασχολούνται όλοέν και περισσότερον με κοινωνικά προβλήματα. *Αρμοδιότητες και κοινωνικά προγράμματα (ώς λ.χ., ή επαγγελματική εκπαιδευσις-μετεκπαιδευσις, προγράμματα γενικής αναπτυξιακής δραστηριότητος, προετοιμασία νομοθετικού έργου, μελέτης του οικογενειακού σχεδιασμού, κατασκευαί, προστασία του περιβάλλοντος κλπ.), τά όποια κατά παράδοσιν ανήκον εις τήν κρατικήν δραστηριότητα, αποτελούν ήδη αντικείμενον μερίμνης τής ιδιωτικής επιχειρήσεως, είτε μεμονωμένως είτε μέσω επίσημων όργάνων, ήτοι Συνδέσμων επιχειρηματιών.

Ο κοινωνικός ρόλος τής συγχρόνου επιχειρήσεως θεωρείται πλέον τόσον αυτόνοτος ώστε ο Καθηγητής J. Attali () προτρέπει τās επιχειρήσεις να συμμέτασχουν μετά των δημοσίων υπηρεσιών και άλλων παρομοίων όργάνων εις έκστρατείαν ανάπτυξεως τής «κοινωνικής δημοσιότητος (ή όποια) ελευθερώνει τούς πολίτες από τά δεσμά του μοντέλου τής ιδιωτικής καταναλώσεως, παρουσιάζοντάς τους τίς συλλογικές λύσεις». Θεωρεί δε ως κοινωνικά συλλογικά λύσεις «... τά πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς, τήν πολιτιστικήν κατανάλωσιν, τήν ισότητα των ευκαιριών, τήν χρησιμοποίηση των συλλογικών συγκοινωνιακών μέσων και του πόσιμου νερού και διάφορες άλλες κοινωνικές λύσεις (που επειδή «ή δημοσιότης επιτείνει τήν εξέλιξη τής κοινωνίας μας προς ένα μοντέλο που ευνοεί τήν ιδιωτική κατανάλωση»), ούδέποτε επιτυγχάνουν να λάβουν ύψηλη προτεραιότητα». *Ασφαλώς πρό όλίγων μόλις έτών ούδεις θα διανοητο να ζητήση από τήν ιδιωτικήν επιχείρησιν να χρησιμοποιήση μέρος των εσόδων της διά να στραφη υπέρ του περιορισμού των κερδών της! Αυτό τό σχεδόν άνήκουστον, διά παλαιότεραν εποχήν, γίνεται σήμερα σύνθημα!

Η ανάπτυξις εις εύρειαν κλίμακα του κοινωνικού ρόλου τής επιχειρήσεως όφείλεται εις τήν ανάγκην τής διασυνδέσεώς της με τό σύνολον. Οι εργαζόμενοι, οί πολίται, οί διοικούντες αποτελούν τό κοινωνικόν σύνολον, τό όποσον έχει αποκτήσει πλέον τοιαύτην συλλογικήν ώριμότητα, ώστε άνευ τής εγκρίσεως και τής ύποστηρίξεώς του δεν είναι δυνατόν να επιτύχη εις τούς σκοπούς της ή σύγχρονος επιχείρησις. Τό κοινωνικόν πρόγραμμα τής επιχειρήσεως έχει τοιουτοτρόπως, κατ' ανάγκην, δύο στόχους: *Εσωτερικόν (πρός τούς εργαζόμενους), έξωτερικόν (πρός τό κοινωνικόν σύνολον).

Εις τήν Ελλάδα επειδή μόλις κατά τήν τελευταίαν δεκαπενταετίαν άρχισαμε να έχωμεν επιχειρήσεις λειτουργούσας εις τά σύγχρονα ευρωπαϊκά μεγέθη και επίπεδα, ή μελέτη και ή παρουσιάσις κοινωνικών προγραμμάτων εύρίσκειται εισέτι εις τά σπάργανα. Πρέπει να όμολογήσωμεν ότι, ως τό είχεν προβλέψει ο Καθηγητής Ξ. Ζολώτας (*), «αι ξένα επιχειρήσεις εύρισκόμεναι... πρό αντι-

8. «Χρησιμοποίηση τής Δημοσιότητος για έξυπηρέτηση κοινωνικών σκοπών», περ-Οικονομικός Ταχυδρόμος, 23.8.1973.

9. Οικονομική ανάπτυξις και ιδιωτική επιχείρησις, Αθήνατ 1962, ίδίως σελ. 16-17.

λήψεων περί της επιχειρηματικής δραστηριότητος ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος...» ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παρὰ τοὺς Ἑλληνας επιχειρηματίας τῆς σχετικῆς νοοτροπίας ὅτι ὀφείλουν νὰ ἀσκοῦν τὴν δραστηριότητά των, μὲ κατεῦθυνσιν τὴν ἐξυπνέτησιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. (Αἱ ἑλληνικαὶ Τράπεζαι, π.χ., αἱ ὁποῖαι ἐγκαίρως ἐφθασαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐπίπεδα ἀναπτύξεως ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἐφαρμογὰς ἐξαιρετικῆς ἐκτάσεως κοινωνικῶν προγραμμάτων) (10).

Μὲ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ χρόνου, εἶναι βέβαιον ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιχειρήσεις θὰ στραφοῦν ἐπὶ περισσότερον πρὸς τὴν ἐξυπνέτησιν σκοπῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, συνεργαζόμεναι ἐπὶ τούτοις μὲ τὸ Κράτος. Τὸ Κράτος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας θὰ διαμορφώσῃ τὰ κοινωνικὰ προγράμματα πρὸς τὰ ὁποῖα αἱ ἐπιχειρήσεις θὰ ἔχουν καθήκον «νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὰς προτιμήσεις τοῦ Κράτους τὰς ὁποίας διὰ τοῦ διαλόγου αἱ ἴδιαι διεμόρφωσαν καὶ μετ' αὐτὸ εἰς τὰς προτιμήσεις τῆς ὁλότητος» (11).

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ δὲν δύναται ἐπ' οὐδενὶ νὰ θεωρηθῆ ὡς δεσμευτικὴ τῆς ἐλευθερίας δράσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, δεδομένου ὅτι, ὡς προ-ελέχθη, καὶ αἱ ἴδιαι αἱ ἐπιχειρήσεις θὰ ἔχουν συμμετάσχει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν σχετικῶν προγραμμάτων. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη ἐπιτευχθῆ θὰ εἶναι ἡ κάλυψις τῶν ἀτελειῶν ἢ τῆς σπατάλης δυνάμεων εἰς ἀσυντονίστους, ἀπρογραμματίστους ἐνεργείας ἢ εἰς ἀνάτιον ἐπίδειξιν πλοῦτου ἢ ἀχρήστου δυνάμεως. Ἄς μὴ λησμονοῦμεν ὅτι δυνατόν οἱ πόροι ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι ἄπειροι ὄχι ὁμως καὶ ἀνεξάντλητοι!

στ) Ἐπιλεγόμενα

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων σαφῶς προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ μέλλον τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως δὲν εἶναι ζοφερόν, ὡς ὑποστηρίζουν ἀπὸ δεκαετιῶν οἱ μαρξισταί. Ἀντιθέτως ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, χωρὶς νὰ παραβλέπῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ κέρδους, ἐπεκτείνει τὸν προορισμὸν τῆς καὶ ἔρχεται, χρησιμοποιοῦσα ἀκριβῶς τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν κερδῶν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κοινωνικῶν προγραμμάτων τοῦ Κράτους, ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὅπως ἔγραφε ἤδη τὸ 1894 ὁ Engels στὸν H. Starkenburg (12) «Ἡ πολιτικὴ, δικαστικὴ, φιλοσοφικὴ, θρησκευτικὴ, πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ κλπ. ἀνάπτυξις στηρίζεται ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως... Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις εἶναι τὸ αἴτιον καὶ εἶναι ἡ μόνη θετικὴ, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα δὲν εἶναι παρὰ παθητικὰ ἐπακόλουθα».

10. Βλ. Δ.Κ. Μαγκλιβέρα, Δημόσιες Σχέσεις στὶς Τράπεζες καὶ στὶς Ἀσφαλιστικὰς Ἐταιρείας, Ἀθήναι, 1969, σελ. 49 κ.έ.

11. A. Riboud, Op. cit.

12. K. Marx-F. Engels, Etudes Philosophiques, Paris, 1951, σελ. 136 κ.έ.